כה דכתיב [1][כי] הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וכל עושה רשעה קש ולהט אותם היום הבא אמר ה' צבאות אשר לא יעזוב להם שורש וענף לא שורש בעולם הזה ולא ענף לעולם הבא צדיקים מתרפאין בה דכתיב [2]וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה וגו' ולא עוד אלא שמתעדנין בה שנאמר ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק דבר אחר מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את חבירו אף בני אדם אלמלא מוראה של מלכות כל הגדול מחבירו בולע את חבירו והיינו דתנן [א]רבי חנינא סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה של מלכות איש את רעהו חיים בלעו רב חיננא בר פפא רמי כתיב [3]שדי לא מצאנוהו שגיא כח וכתיב [4]גדול אדונינו ורב כח וכתיב [5]ימינך ה' נאדרי בכח לא קשיא כאן בשעת הדין כאן בשעת מלחמה רבי חמא בר' חנינא רמי כתיב [6]חימה אין לי וכתיב [7]נוקם ה' ובעל חימה לא קשיא [ב]כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים רב חיננא בר פפא אמר חימה אין לי שכבר נשבעתי מי יתנני שלא נשבעתי אהיה שמיר ושית וגו' והיינו דאמר רבי אלכסנדרי מאי דכתיב [8]והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים אבקש ממי אמר הקב"ה אבקש בניגני שלהם אם יש להם זכות אפדם ואם לאו אשמידם והיינו דאמר רבא מאי דכתיב [9]אך לא בעי ישלח יד אם בפידו להן שוע אמר להן הקב"ה לישראל כשאני דן את ישראל אין אני דן אותם כעובדי כוכבים דכתיב [10]עוה עוה עוה אשימנה וגו' [ג]אלא אני נפרע מהן כפיד של תרנגולת דבר אחר אפילו אין ישראל עושין מצוה לפני כי אם מעט כפיד של תרנגולין שמנקרין באשפה אני מצרפן לחשבון גדול [שנאמר אם בפידו] להן שוע [דבר אחר] בשכר שמשוועין לפני אני מושיע אותם והיינו דאמר ר' אבא מאי דכתיב [11]ואנכי אפדם והמה דברו עלי כזבים אני אמרתי אפדם בממונם בעוה"ז כדי שיזכו לעולם הבא והמה דברו עלי כזבים והיינו דאמר רב פפי משמיה דרבא מאי דכתיב [12]ואני יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע אמר הקב"ה אני אמרתי איסרם ביסורין בעולם הזה כדי שיחזקו זרועותם לעוה"ב ואלי יחשבו רע משתבח להו ר' אבהו למיני ברב ספרא דאדם גדול הוא שבקו ליה מיכסא דתליסר שנין יומא חד אשכחוהו אמרו ליה כתיב [13]רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם את כל עונותיכם מאן דאית ליה [ד]סיסיא ברחמיה מסיק ליה אישתיק ולא אמר להו ולא מידי רמו ליה סודרא בצואריה וקא מצערו ליה אתא רבי אבהו אשכחינהו אמר להו אמאי מצעריתו ליה אמרו ליה ולאו אמרת לן דאדם גדול הוא [ולא ידע למימר לן פירושא דהאי פסוקא] אמר להו אימר דאמרי לכו בתנאי בקראי מי אמרי לכו אמרו ליה מ"ש אתון דידעיתון אמר להו אנן דשכיחינן גביכון רמינן אנפשין ומעיינן אינהו לא מעייני אמרו ליה לימא לן את אמר להו אמשול לכם משל למה"ד לאדם שנושה משני בנ"א אחד אוהבו ואחד שונאו אוהבו נפרע ממנו מעט מעט שונאו נפרע ממנו בבת אחת א"ר אבא בר כהנא מאי דכתיב [14]חלילה לך מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע אמר אברהם לפני הקב"ה רבש"ע [ה]חולין הוא מעשות כדבר הזה להמית צדיק עם רשע ולא והכתיב [15]והכרתי ממך צדיק ורשע בצדיק שאינו גמור אבל בצדיק גמור לא והכתיב [16]וממקדשי תחלו [ו]ותני רב יוסף אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי אלו בני אדם שקיימו את התורה מאל"ף ועד תי"ו התם נמי כיון שהיה בידם למחות ולא מיחו הוו להו כצדיקים שאינן גמורים רב פפא רמי כתיב [17]אל זועם בכל יום וכתיב [18]לפני זעמו מי יעמוד לא קשיא כאן ביחיד כאן בצבור [ז]ת"ר אל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע וכמה רגע [א]אחת מחמש ריבוא ושלשת אלפים ושמונה מאות וארבעים ושמונה בשעה זו היא רגע ואין כל בריה יכולה לכוין אותה רגע חוץ מבלעם הרשע דכתיב ביה

ויודע

רש"י

ביום הבא. השמש הבאה דבכמה דוכתין קרינן לשמשא יומא: ויצאתם ופשתם. שיהא דורכה לכם הוא. ופשתם לשון שומן וריבוי ועובי כמו (תרגום בראשית א) פושו ושגו וכמו (איוב לה) ולא ידע בפש מאד: לא מצאנוהו שיהא שגיא כח בעת הדין. אם ישגיא כחו יתחייבו כולם כלייה: ר' אחא בר חנינא אמר תרוייהו בישראל. והכי קאמר אע"פ שבעל חימה אני חימה אין לי כבר נשבעתי מקלוף עליך: מי יתנני. שיהא דהאי קרא הוא: שמיר ושית. לשון ארץ גזירה וחורבן ודוגמתו (מיכה ג) השאת והשבר: והיינו דרבי אלכסנדרי. אדלעיל[ל] קאי דאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו: בניגני שלהן. בספר זכרון מעשיהם: ואם לאו אשמידם. ובדין אפקוד עליהם ולא בחמלה כי אם בדקדוק כדאמרינן לעיל [ג.] מקדיר עליהם חמה מנרתקה אולי יבעטו: והיינו נמי דאמר רבא. שהקב"ה דן עובדי כוכבים[מ] בדקדוק: עוה עוה עוה אשימנה. עיווי עיותה ולעוה אשימנה וכן תרגם יונתן חוביהון אנו בחוביהון אתפרע מינהון: כפיד. ניקור ביקדור"א בלע"ז שמנקרין מעט מעט. וכן נפרע מהן מעט מעט בהסתר פנים כוהיה לאכול[י] לפדות מעונותיהן כדי שיזכו לעוה"ב: להם שוע. אני נותן להם פדיון כמו (שמות יד) ויושע ופרק וכמו (ב"ק דף פ.) ישוע הבן פדיון: והיינו דא"ר אבא. אפדם לישראל בממונם והיינו כפיד של תרנגולין פורעין מעט מעט ונוגסין בדלקה: ידעתי. אהבתי כמו (תהלים א) יודע ה' דרך צדיקים וכמו (שמות לג) ואדעך בשם: מאן דאית ליה סיסיא. זעם: ברחמיה מסיק ליה. מעלהו על אוהבו. והנם זועפים (בראשית מ) מתרגמינן נסיסין. לשון אחר סוסיא סוס שעסקו רע את אוהבו מעלין עליו כדי שימות: נפרע ממנו מעט מעט. כן ישראל נפרע מהן הקב"ה את כל עונותיהן בעוה"ז כדי שיזכו ליום הדין ועובדי כוכבים[ס] אינו נפרע מהן כלל כדי לטרדן מן העוה"ב. ופקידה משמע מעט מעט כאדם שפוקד את חבירו לפרקים: ממקדשי תחלו. גבי[ע] ארבעה משחיתים שבאו להשחית את ירושלים כתיב ביחזקאל: זועם בכל יום. ואפילו הכי קיימין וכתיב מי יעמוד: ביחיד. מי יעמוד: בצבור. אף על גב דבכל יום זועם מתקיימין:

תוספות

חימה אין לי שכבר נשבעתי. ואין להקשות מפרק ד' נדרים (נדרים לג.) דמוכח דמשה הרגו לחימה דאיכא לשנויי תרי חימה הוו כדמשני נמי התם[ט]: והיינו דר' אלכסנדרי. פ"ה דקאי אההיא דקאמרינן לעיל דאין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא עם בריותיו ולא נהירא פירושו דהא איפסיק ליה טובא ונראה לר"ת דקאי אהא דסליק כאן בישראל כאן בעובדי כוכבים וקאמרינן דבעל חימה קאי אעובדי כוכבים והיינו דרבי אלכסנדרי דקאמר ביום ההוא אבקש שאם לא ימצא להם זכות ישמידם והיינו נמי דרבא דאמר שיש חילוק בין ישראל לעובדי כוכבים: בניגני שלהם. פירוש במעשה שלהם מה נורא מעשיך (תהלים סו) מתרגמינן מה דחילין אינון מניגניא דילך: שהיה בידם למחות. והא דאמרי' בסוף חזקת הבתים (ב"ב דף ס:) מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין הייני בדבר שידוע שלא יקבלו אם ימחו[פ]:

ויודע

מסורת הש"ס

א) אבות פ"ג מ"ב, ב) [ע' תוס' שבת נה. ד"ה קלף], ג) נ"א אבל ישראל אני פורע מהם מעט מעט כו', ד) [בשאלתות פ' תשא איתא שיהא ביחא ברחמי וכו'], ה) [ברכות לב.], ו) שבת נה., ז) ברכות ז. ע"ש, ח) [דף ג.], ט) בס"א: אומות העולם, י) [דברים לא], כ) [נ"ל שפה ועיין בשבת נה.], ל) [ועי' תוס' שבת נה. ד"ה קלף], מ) [וע"ע תוספות שבת נה. ד"ה ולא"ג].

◆

הגהות מהר"ב רנשבורג

א] אחת מחמש ריבוא ושלשת אלפים ושמונה. כ"ה בברכות דף ז ע"א איתא ושמונת אלפים ושמונה מאות ושמונים ושמונה בשעה:

◆

לעזי רש"י

ביקידור"א. ניקור, דקירה.

◆

מוסף רש"י

סגן. סגן, כלומר שהוא שני לכ"ג (אבות פ"ג מ"ד). בשלומה של מלכות. כמו שנאמר (ירמיה כט) ודרשו את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה, אפילו באומות העולם, שכן מצינו שהיו נותנים נדרים ונדבות בשבילם, וכמו שמצינו בשבעים פרים שהיו ישראל מביאים בחג על שבעים אומות (אבות שם). חיים בלעו. כל אחד ואחד את חבירו (שם). כאן בעובדי כוכבים. שהוא בעצמו ובכבודו נפרע מהן (סנהדרין צב.). חימה אין לי שכבר נשבעתי. מוסב על הכרם, חימה אין לי בכל הכעסים שהכעסוני הכרם הזאת לא אוכל לשפוך חמתי לבערה מפני השבועה שנשבעתי לאבותיהם, מי יתנני כימים שעברו עלי השבועה הייתי שמיר ושית וגו' (ישעיה כז ד). אלא ממקודשי. שהודה למקטרג מדת הדין וחזר מן הטוב (שבת נה.). אל זועם בכל יום. קרא הוא (סנהדרין קה.). וכמה זעמו רגע. כדמפיק ליה מקרא כי רגע באפו חיים ברצונו (שם).

◆

רבינו חננאל

ורשעים נדונין בה שנאמר כי הנה היום בא בוער כתנור והיו כל זדים וגו' לא שורש בעולם הזה ולא ענף לעולם הבא וצדיקים מתרפאין בה דכתיב וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה וגו' ולא עוד אלא שמתעדנין בה שנאמר ויצאתם ופשתם בעגלי מרבק: ותעשה אדם כדגי הים. מה דגים שבים כל הגדול מחבירו בולע את הקטן והיינו דתנן ר' חנניה סגן הכהנים אומר הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה איש את [רעהו] חיים בלעו: הא דכתיב שדי לא מצאנוהו שגיא כח בעת הדין ימינך ה' נאדרי בכח בשעת מלחמה בעובדי כוכבים. הא דכתיב חמה אין לי בישראל והא דכתיב אל קנא ונוקם ה' נוקם ה' ובעל חמה בעובדי כוכבים: והיה ביום ההוא אבקש להשמיד את כל הגוים אבקש בנגוני שלהם פי' בפינקס שמפרשין בו מעשיהן אם יש להם בו זכות אניחם ואם לאו אשמידם: ואני יסרתי חזקתי זרועותם ואלי יחשבו רע אני אמרתי איסרם בעוה"ז כדי שיתחזקו זרועותיהן לעתיד לבא ואלי יחשבו רע כלומר מתרעמין עלי ביסורין: כתיב חלילה לך מעשות (זאת) כדבר הזה להמית צדיק עם רשע בצדיק גמור והכרתי ממך צדיק ורשע בצדיק שאינו גמור. והכתיב וממקדשי תחלו ותני רב יוסף ממקודשי אלו בני אדם שקיימו התורה כולה אפ"ה כיון שהיה להם למחות ולא מיחו הוו להו כצדיקים שאינם גמורים: ת"ר ואל זועם בכל יום וכמה זעמו רגע ורגע הוא חלק מה' ריבוא וששת אלפים ותתפ"ח בשעה וזהו רגע ואין כל בריה יכולה

תורה אור

1. כִּי הִנֵּה הַיּוֹם בָּא בֹּעֵר כַּתַּנּוּר וְהָיוּ כָל זֵדִים וְכָל עֹשֵׂה רִשְׁעָה קַשׁ וְלִהַט אֹתָם הַיּוֹם הַבָּא אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אֲשֶׁר לֹא יַעֲזֹב לָהֶם שֹׁרֶשׁ וְעָנָף: מלאכי ג יט
2. וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ וִיצָאתֶם וּפִשְׁתֶּם כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק: מלאכי ג כ
3. שַׁדַּי לֹא מְצָאנֻהוּ שַׂגִּיא כֹחַ וּמִשְׁפָּט וְרֹב צְדָקָה לֹא יְעַנֶּה: איוב לז כג
4. גָּדוֹל אֲדוֹנֵינוּ וְרַב כֹּחַ לִתְבוּנָתוֹ אֵין מִסְפָּר: תהלים קמז ה
5. יְמִינְךָ יְיָ נֶאְדָּרִי בַּכֹּחַ יְמִינְךָ יְיָ תִּרְעַץ אוֹיֵב: שמות טו ו
6. חֵמָה אֵין לִי מִי יִתְּנֵנִי שָׁמִיר שַׁיִת בַּמִּלְחָמָה אֶפְשְׂעָה בָהּ אֲצִיתֶנָּה יָחַד: ישעיהו כז ד
7. אֵל קַנּוֹא וְנֹקֵם יְיָ נֹקֵם יְיָ וּבַעַל חֵמָה נֹקֵם יְיָ לְצָרָיו וְנוֹטֵר הוּא לְאֹיְבָיו: נחום א ב
8. וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא אֲבַקֵּשׁ לְהַשְׁמִיד אֶת כָּל הַגּוֹיִם הַבָּאִים עַל יְרוּשָׁלָ‍ִם: זכריה יב ט
9. אַךְ לֹא בְעִי יִשְׁלַח יָד אִם בְּפִידוֹ לָהֶן שׁוּעַ: איוב ל כד
10. עַוָּה עַוָּה עַוָּה אֲשִׂימֶנָּה גַּם זֹאת לֹא הָיָה עַד בֹּא אֲשֶׁר לוֹ הַמִּשְׁפָּט וּנְתַתִּיהו: יחזקאל כא לב
11. אוֹי לָהֶם כִּי נָדְדוּ מִמֶּנִּי שֹׁד לָהֶם כִּי פָשְׁעוּ בִי וְאָנֹכִי אֶפְדֵּם וְהֵמָּה דִּבְּרוּ עָלַי כְּזָבִים: הושע ז יג
12. וַאֲנִי יִסַּרְתִּי חִזַּקְתִּי זְרוֹעֹתָם וְאֵלַי יְחַשְּׁבוּ רָע: הושע ז טו
13. רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֵת כָּל עֲוֹנֹתֵיכֶם: עמוס ג ב
14. חָלִלָה לְּךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָּךְ הֲשֹׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט: בראשית יח כה
15. וְאָמַרְתָּ לְאַדְמַת יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר יְיָ הִנְנִי אֵלַיִךְ וְהוֹצֵאתִי חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע: יחזקאל כא ח
16. זָקֵן בָּחוּר וּבְתוּלָה וְטַף וְנָשִׁים תַּהַרְגוּ לְמַשְׁחִית וְעַל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר עָלָיו הַתָּו אַל תִּגַּשׁוּ וּמִמִּקְדָּשִׁי תָּחֵלּוּ וַיָּחֵלּוּ בָּאֲנָשִׁים הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבָּיִת: יחזקאל ט ו
17. אֱלֹהִים שׁוֹפֵט צַדִּיק וְאֵל זֹעֵם בְּכָל יוֹם: תהלים ז יב
18. לִפְנֵי זַעְמוֹ מִי יַעֲמוֹד וּמִי יָקוּם בַּחֲרוֹן אַפּוֹ חֲמָתוֹ נִתְּכָה כָאֵשׁ וְהַצֻּרִים נִתְּצוּ מִמֶּנּוּ: נחום א ו